

Науково-дослідна програма та перспективи розвитку наукової школи «Об'єкти культурної спадщини: виявлення, дослідження, збереження»

Наукові школи є невід'ємною частиною вищої освіти та наукових досліджень. Ця школа має особливе значення для вивчення, збереження та розширення знань про історичну та культурну спадщину України. Відповідно до «Положення про наукові школи Київського національного університету імені Тараса Шевченка» (введено в дію наказом ректора №335-32 від 24 травня 2021 року), пропонується створення нової наукової школи «Об'єкти культурної спадщини: виявлення, дослідження, збереження». Збереження історико-культурної спадщини визнано в якості пріоритетних тематичних напрямів і науково-технічних розробок (Постанова Кабінету Міністрів України від 9 травня 2023 р. № 463).

Ініціатором створення школи виступає колектив фахівців, що об'єднує спеціалістів кафедри археології та музеєзнавства історичного факультету та Археологічного музею Київського національного університету імені Тараса Шевченка, який тривалий час працює в напрямі досліджень, пов'язаних з виявленням, вивченням та збереженням об'єктів культурної спадщини України.

Керівником наукової школи пропонується д.і.н., професор, видатний спеціаліст у галузі дослідження археологічної спадщини та охорони пам'яток, автор низки монографій, Ростислав Терпиловський, рівень наукового впливу якого засвідчено відповідними відзнаками та наукометричними показниками (H-index 17 за GoogleScholar). Під керівництвом Р. Терпиловського ведеться підготовка магістрів та аспірантів кафедри археології та музеєзнавства.

В науковій школі «Об'єкти культурної спадщини: виявлення, дослідження, збереження» представлені дослідники різних поколінь та різної кваліфікації – професор, два доктори історичних наук, викладачі, наукові співробітники, аспіранти, магістри.

Комплексність наукової школи засвідчується об'єднанням науково-педагогічних працівників з двох різних освітніх спеціальностей – «Історія та археологія» та «Музеєзнавство, пам'ятокознавство». До складу наукової школи входять чотири гаранті та викладачі, які забезпечують функціонування таких освітніх програм як «Археологія та преісторія» (ОР бакалавр), «Археологія» (ОР магістр), «Музеєзнавство, пам'ятокознавство» (ОР бакалавр та магістр). Крім основного тематичного напрямку «збереження історико-культурної спадщини», дослідники, які залучені до складу школи також є спеціалістами у

таких пріоритетних напрямках і науково-технічних розробках як «фундаментальні дослідження в науках про Землю та проблемах геоекології», «цифровізація соціально-гуманітарних процесів та освіта в цифрову епоху», «охорона природно-заповідного фонду» тощо.

В якості перспективної наукової спільноти, колектив пропонованої наукової школи зарекомендував себе під час виконання низки міжнародних освітніх та наукових проєктів, серед яких слід назвати: проєкт Держаного фонду фундаментальних досліджень № Ф77/38811 «Межиріцька стоянка мисливців на мамонтів: археологічні дослідження та музеєфікація» (2017-2018 рр.), Mezhyrich International Archaeology Summer School, interdisciplinary study of an Upper Pleistocene site (INQUA, 2018), Network in Eastern European Neolithic and Wetland Archaeology for the improvement of field techniques and dating methods (NEENAWA, 2015-2019), Multimedia training course “Nature and Society on Prehistoric Europe” (2021), Archaeological Landscapes Monitoring (2023).

З урахуванням основних напрямів розвитку Університету, відповідно до Стратегічного плану на період 2018-2025 року (затвердженого Вченою радою Університету 25 червня 2018 р.), наукова школа «Об'єкти культурної спадщини: виявлення, дослідження, збереження»:

- впроваджує результати власних дослідницьких та пам'яткоохоронних розробок у освітній процес;
- здійснює власні дослідження та впроваджує інновації в галузі виявлення, вивчення та захисту об'єктів культурної спадщини;
- здійснює міжнародне співробітництво у вирішенні наукових питань, пов'язаних з дослідженням та захистом культурного надбання;
- впроваджує інформатизацію у науковий процес шляхом створення баз даних, застосування дистанційних та неінвазивних методів дослідження пам'яток, оцифруванню культурних цінностей;
- формує уявлення про культурну спадщину в якості універсальної суспільної цінності;
- популяризує пам'яткоохоронну діяльність та інформує громадськість про особливості та проблеми збереження культурного спадку в Україні та за кордоном.

Наукова школа забезпечує обізнаність щодо нових наукових фактів і теорій, презентує власні наукові досягнення та залучає до наукової діяльності студентів, магістрантів, аспірантів через публікації в наукових журналах, у щорічнику VITA ANTIQUA, організацію наукових конференцій, семінарів та круглих столів.

Представники наукової школи «Об'єкти культурної спадщини: виявлення, дослідження, збереження» виступають експертами та ініціаторами щодо прийняття нових нормативних актів, удосконалення чинних положень через участь в таких організаціях та експертних радах як: ІСОМ-Україна, Європейська асоціація археологів, ВГО Спілка археологів України, ДП Охоронна археологічна служба України, Експертна комісія з питань обліку об'єктів культурної спадщини при Міністерстві культури та інформаційної політики України, Кваліфікаційна Рада з питань видачі документів на проведення археологічних досліджень тощо. Наукова діяльність школи здійснюється у тісній співпраці з Інститутом археології НАН України, Інститутом культурної спадщини МКІП України, Національним музеєм історії України, іншими вітчизняними та закордонними науковими інститутами та провідними університетами.

Основні перспективи розвитку наукової школи на наступні п'ять років, з урахуванням її засновників та партнерів, включають наступне:

1. Продовження пам'яткоохоронних досліджень в галузі виявлення та постановки об'єктів культурної спадщини на державний облік; фіксація втрат об'єктів або їхніх частин внаслідок масштабної агресії РФ; проведення моніторингу археологічних територій, пошкоджених внаслідок ведення воєнних дій, ракетних і артилерійських ударів та організації споруд мілітарного характеру в тилу.
2. Продовження дослідження світової культурної спадщини. Дослідження світової спадщини проводяться як з суто науковими завданнями, так і з метою отримання знань про успішні практики збереження та правового забезпечення охорони пам'яток в загальноєвропейському і світовому контексті. Обмін досвідом з іноземними пам'яткоохоронними організаціями та вивчення особливостей організації збереження культурної спадщини в інших країнах з метою подальшого застосування у вітчизняному контексті.
3. Дослідження та музеєфікація об'єктів археологічної спадщини (рухомої та нерухомої), як найбільш вразливої частини суспільного надбання у зв'язку з невідновлюваністю інформації, що може бути втрачена внаслідок антропогенного втручання та природних змін. Проведення наукових археологічних досліджень комплексів пам'яток та окремих об'єктів в Хмельницькій, Житомирській, Київській, Черкаській, Чернігівській, Сумській областях; проведення археологічних розвідок та стаціонарних розкопок виявлених археологічних об'єктів. Наприклад, вивчення та фіксація національної культурної спадщини постраждалих районів Українського Полісся визнано в якості пріоритетної тематики при проведенні конкурсів проєктів фундаментальних наукових досліджень, прикладних наукових

досліджень та науково-технічних (експериментальних) розробок у 2023 р. (Наказ МОН України №1202 від 04.10.2023 р.).

4. Вивчення значення нематеріальної культурної спадщини в сучасному світі.
5. Вивчення методів збереження, інтерпретації, популяризації культурної спадщини в музейних закладах України та світу.
6. Проведення наукових описів та систематизації колекцій музейних предметів у наукових фондах Археологічного музею Київського національного університету імені Тараса Шевченка; оцифрування унікальних знахідок, та створення електронних каталогів колекцій. Надання музеєзнавчих консультацій іншим музеям в системі Університету та поза ним.
7. Пам'яткоохоронні дослідження, цифровізація, розробка алгоритмів збереження і музеєфікації об'єктів архітектурної спадщини, особливо у регіонах, що постраждали внаслідок агресії РФ. Наукові дослідження з проблем будівництва та архітектури в контексті післявоєнного відновлення країни віднесено до тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок Міністерства освіти і науки України на 2022 - 2026 роки (відповідно до Наказу МОН України №987 від 04.11.2022 р.).
8. Зміцнення партнерства: Тісна співпраця з Археологічним музеєм Київського національного університету, Інститутом археології НАН України та Інститутом культурної спадщини МКІП України, Національного музею історії України, інших наукових установ, сприяє обміну досвідом, ресурсами та доступу до унікальних колекцій та об'єктів спадщини. Розширення співпраці з міжнародними організаціями, закордонними науковими інститутами, провідними університетами через проведення спільних наукових досліджень та публікаційної діяльності.
9. Розширення освітньої програми: Партнери можуть сприяти розширенню освітніх програм, включаючи магістерські та докторські програми, та забезпечити практичні заняття для студентів, що розширює їхні знання та навички у галузі культурної спадщини.
10. Використання новітніх технологій: У співпраці з партнерами, школа може впроваджувати сучасні технології у дослідження та збереження культурної спадщини. Це включає в себе використання цифрових технологій, віртуальної реальності, дистанційних та неінвазивних методів фіксації і аналізу об'єктів культурної спадщини та інших інновацій. Відповідно до Наказу МОН України №987 від 04.11.2022 р., цифровізація соціально-гуманітарних процесів в умовах воєнних дій та післявоєнного відновлення країни віднесена до тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок Міністерства освіти і науки України на 2022 - 2026 роки.

11. Залучення молодих дослідників: Школа, спільно з партнерами, може створювати умови для молодих науковців, зокрема через пошук та надання грантів, стипендій та можливостей для публікацій. Це сприяє розвитку нового покоління висококваліфікованих фахівців.

12. Публікації та дисемінація результатів: Публікація результатів досліджень в наукових журналах, проведення наукових міжнародних конференцій, проведення популяризаційних заходів для широкої громадськості. Це сприяє поширенню знань та підвищенню свідомості про важливість збереження культурної спадщини. Покращення статусу наукового щорічника VITA ANTIQUA - реєстрація видання у вітчизняних та міжнародних наукометричних базах.

12. Активна участь в громадському житті: Школа та її партнери мають брати активну участь в громадському житті та впливати на прийняття рішень у сфері збереження культурної спадщини, включаючи консультації з урядовими органами та активну участь у громадських ініціативах. Підвищення іміджу школи, Університету та партнерських організацій як лідерів у галузі збереження культурної спадщини через співпрацю з медіа та популяризаційну активність. Дослідження у сферах культурної спадщини та історії, спрямовані на зміцнення демократичного суспільства є одним з ключових напрямів Рамкової програми Європейського Союзу з досліджень та інновацій «Горизонт Європа» (2021-2027).

За умови успішної реалізації цих перспективних напрямків та співпраці з партнерами, наукова школа "Об'єкти культурної спадщини: виявлення, дослідження, збереження" зможе зберегти свою важливу роль в збереженні історичної та культурної спадщини України та стати однією з ключових установ у цій галузі.